

Vízia pôsobenia vo Vedeckej rade Historického ústavu SAV, v.v.i. v rokoch 2022 – 2027

Ľudovít Hallon, vedúci vedecký pracovník Historického ústavu SAV, v.v.i.

Vážené kolegyne a kolegovia !

Dovoľte, aby som prezentoval svoju predstavu o pôsobení na pôde Vedeckej rady HÚ SAV, v.v.i. v nastávajúcom funkčnom období v prípade zvolenia za jej člena. Moja predstava vychádza z obsahu novely zákona o v.v.i., účinnej od 1. novembra 2021. Podľa tohto zákona sa právomoci a obsah činnosti vedeckej rady realizujú v štyroch hlavných oblastiach, a to: **1/ Určuje vedeckú profiláciu verejnej výskumnej inštitúcie a koncepciu jej ďalšieho rozvoja v súlade s jej zakladacou listinou; 2/ Vyjadruje sa k zámerom projektov výskumu a vývoja; 3/Hodnotí výsledky výskumnej činnosti v.v.i. a jej spôsobilosť vykonávať výskumnú činnosť, podieľa sa na hodnotení zamestnancov v.v.i.; 4/ Navrhuje členov odborových komisií pre doktorandské štúdium, teda spolupracuje v oblasti doktorandského štúdia.**

1/ Formovanie vedeckej profilácie ústavu a koncepcie výskumu. Vedecká profilácia a obsah výskumu HÚ SAV v.v.i. sú dané zakladacou listinou, štruktúrou vedeckých pracovísk, náplňou a smerovaním ich vedeckej činnosti. Napriek tomu by som ako prípadný člen VR odporučil podstatné prehĺbenie jej koncepcnej činnosti. Po nástupe novej VR by táto podľa môjho názoru mala iniciovať vypracovanie dlhodobej, strednodobej a krátkodobej stratégie vedeckého výskumu jednotlivých oddelení a návrhy na vzájomnú koordináciu ich výskumu. Zároveň by som odporučil, aby VR pravidelne aspoň raz ročne zaradila ako jeden bod svojho programu otázky ďalšieho rozvoja spoločnej koncepcie výskumu a hodnotenie doterajších výsledkov v danom smere. Cieľom je zachovanie pozície HÚ SAV, v.v.i. ako profilového pracoviska historického výskumu na Slovensku.

Obsahom vedeckej profilácie a budovania koncepcie vedeckého výskumu je množstvo ďalších aspektov, z ktorých by som vybral aspoň niektoré. Medzi najdôležitejšie patrí **prehĺbenie koordinácie činnosti oddelení** na báze prierezových tém a vytvárania spoločných výskumných tímov k dlhodobým alebo ad hoc témam a vedeckým problémom. Z mojej skúsenosti je v praxi najvhodnejšou platformou spolupráce zapájanie viacerých oddelení do projektov VEGA a najmä APVV. Tu by som ako člen VR poskytol praktické rady z výsledkov projektu APVV Fenomén peňazí v dejinách Slovenska s výstupmi vo forme tematického čísla HČ, viacerých domácich monografií, prekladov v zahraničných vydavateľstvách a záverečnej kolektívnej monografie. Projekty VEGA sú vhodnou a viac krát overenou pôdou aj pre spoluprácu s vysokými školami a projekty APVV aj pre spoluprácu s múzeami, archívami, prípadne s ďalších vedeckými a kultúrnymi inštitúciami.

Medzi kľúčové zložky koncepčných aktivít VR patrí **účasť na formovaní medzinárodnej spolupráce ústavu**. Zásluhou viacerých pracovníkov a oddelení ústavu sa rozvíja spolupráca s vedeckým pracoviskami a vysokými školami okolitých i ďalších štátov, ako aj účasť na medzinárodných vedeckých podujatiach, stážach a výskumných pobytoch. Je potešiteľné, že vedecké stáže sa stávajú samozrejmom súčasťou doktorandského štúdia a aktivít mladých vedeckých pracovníkov. Ako člen VR by som sa snažil prispieť k tomu, aby tieto pozitívne tendencie boli podchytené a rozšírené. Kameňom úrazu vo vývoji ústavu naďalej ostáva účasť na významných medzinárodných projektoch, respektíve ich iniciovanie a vedenie, čo je okrem iného jednou z hlavných podmienok udeľovania vedeckej hodnosti doktora vied. Tu neostáva nič iné, len aby VR v spolupráci s vedením a správnu radou hľadali stále ďalšie možnosti prieniku do medzinárodných projektov. Osobne by som mohol v danom smere prispieť dlhodobými zahraničnými kontaktmi, ktoré som v minulosti získal aktívnou a prezenčnou účasťou na vedeckých podujatiach, ako svetové kongresy hospodárskych dejín a každoročné kongresy z dejín techniky v rámci organizácie ICOHTEC. Dúfajme, že sa vedecké podujatia čoskoro vrátia k prezenčnej forme, ktorú odporúčam ako cestu k vyhľadávaniu kontaktov.

Medzi dôležité aspekty koncepcie vedeckej práce ústavu bezpochyby patrí **podpora doterajších a rozvoj nových foriem popularizácie vedeckých výsledkov** a spolupráca so sférou spoločenskej a výrobnjej praxe. Doterajšie formy popularizácie v médiách, účasťou na besedách, tvorbou dokumentárnych filmov alebo vydávaním popularizačných publikácií sa podľa môjho názoru vcelku úspešne realizujú. Všetci sa však určite zhodneme v tom, že HÚ SAV v.v.i. by aj v súčinnosti s VR mal podstatne rozšíriť svoje aktivity v on-line priestore, ktorý dnes poskytuje stále ďalšie možnosti prezentácie a zápasu s deformáciami dejín. K digitalizácii a prezentácii výsledkov práce ústavu na internete prispieva časopis Forum Historiae a činnosť našej ústavnej knižnice. Na pôde VR by som však podporil ideu, aby aktivity ústavu v kyberpriestore získali systematický charakter pri zapojení strednej a najmä najmladšej generácie pracovníkov, pre ktorých je on-line priestor prirodzenou súčasťou života. Zároveň by som však podporil aj rozvoj tradičných foriem popularizácie, ako je vydávanie časopisu História a usporadúvanie dejepisných olympiád. Väčšiu pozornosť treba venovať aj doteraz málo využívanej forme prednášok na stredných a základných školách. Ohľadne tradičných foriem, môžem poskytnúť svoje skúsenosti s tvorbou Kroniky Slovenského štátu 1939 – 1945 v troch obsiahlych dieloch, ktorá bola zároveň pôdou na spoluprácu HÚ SAV s Vojenských historickým ústavom a Múzeom SNP. Projekt má veľkú odozvu vo verejnosti a dostal som ponuku propagovať jeho výsledky formou prednášok na školách. Podobný projekt už realizovali na Oddelení dejín 20. storočia II. Odporúčal by som túto formu popularizácie aj pre ďalšie oddelenia.

Spolupráca ústavu s historickými pracoviskami na vysokých školách a tiež vo vedeckých a kultúrnych inštitúciách sa realizuje na pôde SHS, s ktorou je HÚ a jeho VR spravidla personálne prepojená. Spoluprácu na tomto poli je podľa môjho názoru potrebné ďalej rozvíjať. Sektor mimo akademických a vysokoškolských vedeckých pracovísk bude v novej VR HÚ SAV v.v.i. zastúpený osobitným členom. Podporil by som jeho systematické zapájanie do činnosti VR. **Činnosť v oblasti spoločenskej a výrobnjej praxe** mala vzhľadom na možnosti aktivít doteraz iba okrajové zastúpenie. K rozvoju v danom smere by som mohol prispieť skúsenosťami z dlhodobého projektu Chemický priemysel v zrkadle dejín Slovenska, ktorý koordinovalo Oddelenie dejín vied a techniky, a na ktorom počas 12 rokov pracovalo 36 odborníkov z STÚ, vedeckých ústavov a z výrobnjej praxe.

Ako významný aspekt koncepcnej činnosti VR vnímam **rozvoj spolupráce s redakčnou radou HČ**, ktorej som členom. Inicioval by som pomoc a poradné aktivity VR pri vydávaní tematických čísel, anglického čísla, pomoc pri získavaní kvalitných zahraničných prispievateľov a účasti prispievateľov z HÚ. Rovnako by som podporil poradné aktivity SR vo vzťahu k Edičnej rade SAV pri výbere a odporúčaní najvýznamnejších výstupov ústavu vhodných na publikovanie.

2/ Hodnotenie a vyjadrenia k projektom výskumu: Vedecká rada v ostatnom volebnom období pristúpila k podstatnému zvýšeniu nárokov na kvalitu návrhov na projekty VEGA a APVV, ktoré prichádzajú z jednotlivých oddelení a ktoré VR schvaľuje na jarnom a jesennom zasadnutí. V prípade môjho zvolenia by som inicioval, aby činnosť VR pokračovala v tomto duchu aj po prechode na v.v.i. Na pôde VR by som tiež odporučil, aby sa hľadanie nových tém projektov VEGA a APVV zosúladiť s koncepciami výskumu na oddeleniach, ako aj s koncepciami spolupráce medzi oddeleniami. Zároveň by som podporil ďalšie prijímanie a schvaľovanie tzv. ústavných úloh, keďže do vedenia projektov VEGA a APVV môže byť zapojená len časť samostatných a vedúcich vedeckých pracovníkov s povinnosťou viesť vedecký kolektív. Podľa zákona o v.v.i. by sa VR mala vyjadrovať aj ku projektom formovaným na pôde správnej rady a súčasne sa otvárajú možnosti spolupráce VR na projektoch komerčných aktivít. Napriek tomu, že akčný rádius komerčnej činnosti ústavu je značne obmedzený, rád by som ako člen VR prispel k hľadaniu príležitostí v danej sfére a podporil komerčné iniciatívy z radov pracovníkov ústavu.

3/ Hodnotenie výsledkov činnosti ústavu a hodnotenie jednotlivých pracovníkov: Kritéria výkonového hodnotenia ústavu a jeho pracovníkov už sú kodifikované pravidlami hodnotenia v rámci vnútorných predpisov SR HÚ SAV, v.v.i., ktoré vypracovala SR v spolupráci a s pripomienkami VR, ako aj s pripomienkami dozornej rady. Pravidlá výkonového hodnotenia však nie sú uzavretým dokumentom, preto by som ako člen VR odporučil ich pripomienkovanie v spolupráci s SR aj v budúcnosti. VR má tiež sledovať výsledky práce jednotlivých oddelení. Na pôde VR by som inicioval, aby v prípade problémov toho-ktorého oddelenia bol predvolaný jeho vedúci na konzultácie. Okrem výkonového hodnotenia by podľa môjho názoru mala VR iniciovať aj vytvorenie nezávislej komisie ústavu, respektíve viacerých vedeckých pracovísk, ktorá by hodnotila vedeckú úroveň kľúčových výstupov bez ohľadu na skutočnosť, kde a ako formou bol výstup uverejnený. Podobné komisie už pracujú napríklad v Česku, na čo už napríklad upozornil člen predsedníctva SAV Dr. M. Kšíňan. V rámci hodnotenia pracovníkov sa plánujem ako člen Slovenskej komisie pre vedecké hodnosti podieľať na výbere kandidátov na udelenie vedeckej hodnosti doktora vied.

4/ Spolupráca vedeckej rady v oblasti doktorandského štúdia: Vedecká rada by mala podľa zákona o v.v.i. navrhovať členov odborových komisií. VR HÚ SAV, v.v.i. si však schválila podstatne širšie pole aktivít v rámci doktorandského štúdia. Každoročne schvaľuje nové témy štúdia a prijala rozhodnutie raz v roku predvolať školiteľov doktorandov vybraných ročníkov na vypočutie. Treba však kriticky priznať, že VR vypočutie ešte nestihla zorganizovať. Príčinu vidím v tom, že program zasadnutí VR je napätý a na vypočutie školiteľov sa už nenachádza časový priestor. Ide najmä o prvý januárový termín zasadnutia VR, keď sa hodnotia končiace projekty Vega a ústavné projekty, ako aj jarný termín, keď VR schvaľuje návrhy nových projektov Vega. Na jesennom zasadnutí schvaľuje VR návrhy nových APVV projektov. Podľa môjho názoru je preto najvhodnejší letný termín zasadnutia, keď zároveň končí školský rok doktorandského štúdia. Tento termín by som odporúčal ako stály a pravidelný na vypočutie školiteľov. Budúcej VR by som tiež odkázal tieto odporúčania: Výber tém doktorandského štúdia by sa mal zosúladiť s koncepciou výskumu oddelenia a ústavu a mal by byť jeho súčasťou. Na výbere oponentov dizertačných prác by sa okrem školiteľa a vedeckého tajomníka mal podieľať čo najväčší počet odborníkov na danú tému z príslušného oddelenia a z ďalších pracovísk ústavu, pričom by mal byť tento výber včas konzultovaný s garantom doktorandského štúdia. VR by sa mohla vyjadriť k výberu oponentov, napríklad formou per rollam. VR by mala zároveň dozerať na pravidelné konanie internej obhajoby a včasné predkladanie dizertačných prác garantovi pred ich oficiálnym odovzdaním. V prípade zvolenia do VR by som tiež inicioval zachovanie externého doktorandského štúdia, ktoré je dôležité pre odbory ako sú dejiny vedy a techniky, kde možno len ťažko získať odborníkov z technických a prírodných vied na interné štúdium.

Záver: Na záver by som budúcej VR HÚ SAV, v.v.i. odkázal, aby ďalej upevnila spoluprácu s vedením ústavu a rozvinula nové úlohy v spolupráci so správnou radou a dozornou radou. Osobne odporúčam, aby na zasadnutiach SR bol prítomný zástupca VR, čo by prispelo k vzájomnej dôvere. Zároveň je potrebné pokračovať v spolupráci s Predsedníctvom SAV, v.v.i. a so Snemom SAV, v.v.i, ktoré mali doteraz vo VR osobné zastúpenie. Som si vedomý, že vyššie prezentované zámery sú ideálnou predstavou o pôsobení na pôde VR, ktorej realizácia je limitovaná viacerými faktormi, najmä tým, že VR zasadá len štyri krát v roku. Východisko vidím v riešení aktuálnych problémov priebežne on-line formou a per rollam formou, ktoré sa osvedčili počas pandémie.